

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ

ПОЛОНСЬКА Ю. М.

аспірант

Харків

За умов кризових явищ в економіці країни, невизначеності зовнішнього оточення промислових підприємств пріоритетним стає завдання створення ефективної системи управління на підприємстві, яка буде забезпечувати його життєдіяльність.

Важливе місце в системі управління на підприємстві посідає податкове планування, яке сприяє збільшенню прибутковості та забезпечує прогресивний розвиток підприємства. У зв'язку з цим проблеми оцінки ефективності податкового планування набувають особливої актуальності.

Обґрунтування доцільності формування системи податкового планування на підприємстві на теоретичному й практичному рівнях освітлено в роботах вітчизняних та закордонних науковців: Загороднього А. Г., Єлісєєва А. В., Іванова Ю. Б., Карпової В. В., Карпова А. М., Кізіми А. Я., Крисоватого А. І., Петросянц К. В. [1 – 5, 7] та інших.

У наукових дослідженнях представлено широкий спектр методів оцінки податкових проектів ефективності податкового планування. Наведені методики містять, як правило, вартісні методи оцінки, зокрема в роботах [1, 3 – 5] ефективність податкового планування визначається збільшенням прибутковості та зменшенням податкових зобов'язань тощо, не враховується соціально-психологічний аспект та пов'язаний з цим інформаційно-синергетичний ефект в системі податкового планування. Тому виникає необхідність у створенні комплексної системи оцінки ефективності податкового планування на підприємстві.

Перспективи застосування принципів синергетики та інформаційного підходу в податковому плануванні, поняття ідеального стану системи податкового планування розглянуті автором у роботах [8 – 10].

Метою даної роботи є подальший розвиток теоретико-методичних засад податкового планування, розробка комплексної системи оцінки ефективності податкового планування при впровадженні та функціонуванні системи підтримки прийняття управлінських рішень у податковому плануванні (далі – СППР ПП), удосконалення технології його оцінки на підставі визначення ідеального стану системи.

На наш погляд, комплексна система оцінки ефективності податкового планування передбачає такі блоки заходів:

Блок 1. Визначення напрямків (видів) оцінки ефективності податкового планування.

Блок 2. Визначення сукупного ефекту як узагальнюючого показника ефективності податкового планування при впровадженні та розвитку СППР ПП у напрямку глобальної цілі для досягнення ідеального стану.

Блок 3. Розробка методик кількісної оцінки ефективності податкового планування:

3.1. Методика оцінки інформаційно-синергетичного ефекту за допомогою показників додаткової інформації.

3.2. Методика оцінки ефективності впровадження та функціонування окремих елементів та підсистем СППР ПП за допомогою системи коефіцієнтів.

3.3. Методика матричної оцінки податкових проектів податкового планування.

3.4. Методика кількісної оцінки ефективності податкового планування шляхом визначення ідеального стану системи за допомогою системи критеріїв оцінки.

Блок 4. Формування типового алгоритму оцінки ефективності податкового планування.

Розглянемо окремо кожний блок заходів.

Блок 1. Визначення напрямків (видів) оцінки ефективності податкового планування.

На нашу думку, оцінку ефективності в податковому плануванні треба розглядати в двох напрямках, а саме:

1. Оцінка ефективності впровадження та функціонування СППР ПП.

2. Ацінка ефективності заходів податкового планування (податкових проектів).

Оцінка ефективності впровадження та функціонування СППР ПП повинна здійснюватися в різних аспектах – економічному, інформаційному, соціально-психологічному, ергономічному і т. ін. Вона базується на положенні, що податкове планування являє собою безперервний процес прийняття управлінських рішень. Податкове планування вписується в загальний процес прийняття управлінських та в систему управління на підприємстві. Тому оцінка ефективності заходів податкового планування є локальним випадком першого виду оцінки.

Блок 2. Визначення сукупного ефекту як узагальнюючого показника ефективності податкового планування при впровадженні та розвитку СППР ПП у напрямку глобальної цілі для досягнення ідеального стану.

Як зазначалось у [8, 10], із впровадженням на підприємстві СППР ПП повинен збільшуватися інформаційно-синергетичний ефект, описати та визначити який можливе за допомогою інформаційного підходу.

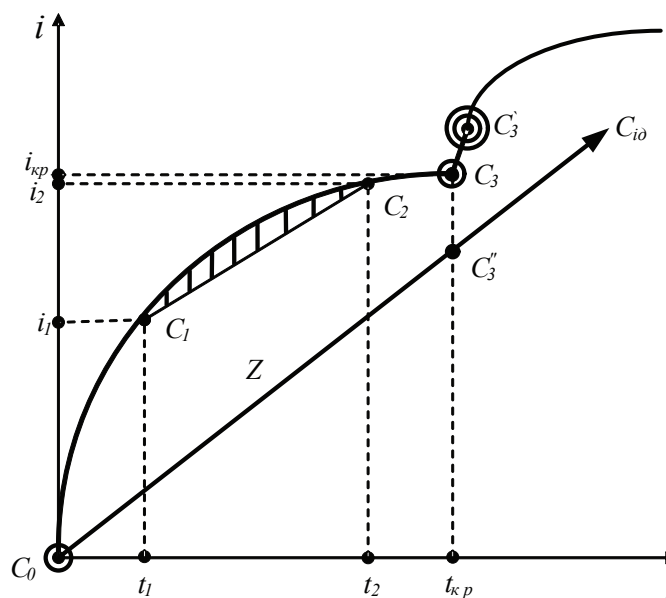
У процесі прийняття рішень у СППР ПП здійснюється підпорядкованість усіх підсистем загальній цілі, прямування до ідеального стану, тобто збільшується цілісність системи, що, у свою чергу, буде обумовлювати збільшення синергетичного ефекту в системі.

Визначення сукупного ефекту від впровадження СППР ПП базується на моделі процесу прийняття рішень у податковому плануванні [9]. Сукупний ефект від впровадження та функціонування СППР ПП графічно представимо рис. 1.

Пропонована СППР ПП первісно зорієнтована на накопичення певної інформації, тобто передбачається постійне зростання функції $i = f(t)$. При впровадженні СППР ПП здійснюється автоматизація певних процесів, це надає можливість зекономити на вартості продукту даної системи, причому збільшується його якість. Під продуктом будемо розуміти управлінське рішення.

При переміщенні системи з C_1 до C_2 при впровадженні СППР ПП траєкторія оптимальна – пряма лінія, до впровадження траєкторія – крива. Упровадження комп'ютерної підтримки надасть змогу за один і той же відрізок часу (t_1, t_2) обробляти більшу кількість інформації. Тобто сукупний ефект, що обумовлюється прискоренням обробки інформації та збільшенням якості управлінського рішення, можна розглядати як площу заштрихованої фігури. В ідеальному випадку траєкторія – пряма $C_0 C_{i0}$, ефективне (оптимальне) управлінське рішення в податковому плануванні спрямовує СППР ПП до ідеального стану в напрямку глобальної цілі системи. Не беручи до уваги вплив факторів втручання, можна запропонувати, що управлінське рішення як додаткова інформація в системі – це величина i_1, i_2 .

Перехід системи через точки біфуркації може бути як позитивним, так і негативним (на рис. 1 точка C_3'' – небажаний біфуркаційний перехід для системи). При наблизненні системи до точок біфуркації ($i_{кр}, t_{кр}$) припиняється потік зовнішньої інформації, та генерується внутрішня. Вихід внутрішньої інформації – це управлінське рішення, яке дорівнює потрібній кількості вже існуючої інформації в системі (i) плюс додаткове збільшення (Δi – додаткова цінність вартість, надана особою, що приймає рішення). Завдяки цьому відбувається перехід із C_3 у стан C_3' та обумовлюється ускладнення структури в точках біфуркації (приріст кілець навколо точок).

Де: крива $C_0 C_3$ характеризує адаптаційний механізм розвитку СППР ПП;
 $C_3 C_3'$ – біфуркаційний механізм розвитку СППР ПП;
 точка C_{i0} – ідеальний стан системи;
 вектор Z – глобальна ціль системи.

Рис. 1. Сукупний ефект від впровадження та функціонування СППР ПП

При здійсненні податкового планування поблизу можливих точок біфуркації змінюється динаміка як приросту інформації, так і інших показників, наприклад, зменшується приріст прибутку в системі. У податковому плануванні з точки зору ресурсного підходу (підприємство розглядається як трансформація ресурсів у вихідні продукти) економічний ефект є економією (вивільненням) певних ресурсів завдяки цілісності елементів, розвитку разом: скорочення витрат на оплату праці персоналу, зменшення кількості помилок, скорочення витрат часу на прийняття управлінського рішення, збільшення прибутковості певного виду діяльності, зменшення витрат, скороченням податкових платежів тощо.

Якщо розглядати процес податкового планування як інтелектуальну працю людини, а СППР ПП як тільки соціальну систему, то пропонується, що загальний інформаційно-синергетичний ефект від впровадження підтримки буде складатися із сукупності ефектів всіх соціальних елементів, тобто учасників податкового планування. Кожний елемент сукупності визначається потоком інформації.

Інформаційно-синергетичний ефект [8] складається з двох часток:

1. Частка загального зворотного зв'язку (поток інформації) від продукту праці, яка цінна для кожного виконавця та характеризується вдоволенням від праці, від інтелектуальної діяльності в податковому плануванні.

2. Частка потоків інформації між учасниками податкового, інформаційно цінна для кожного особисто (вдоволення від спілкування з людьми); при цьому вектор синергетичного ефекту спрямований у бік, протилежний від економічного ефекту.

Загальний ефект від впровадження СППР ПП складається:

- з прямого техніко-економічного ефекту, що обумовлюється кількісними змінами економічних показників: сукупною зміною податкових зобов'язань, економією певних ресурсів (часу, зменшення необхідності звертання до сторонніх експертів, консультантів, економією заробітної плати учасників податкового планування та ін.), підвищення продуктивності праці та розширення технічних можливостей менеджерів та виконавців податкового планування;

- з інформаційно-синергетичного ефекту, що бути виражатися в якісних показниках, але які будуть призводити до збільшення вартісних показників: покращення психологічного комфорту, емоційного настрою учасників, підвищення ініціативи, відповідальності робітників, збільшення внутрішньої мотивації та задоволеності працею тощо.

Так само загальний синергетичний ефект складається з двох складових:

- перша - частка загального синергетичного ефекту, що може бути трансформована в економічні, натуральні та вартісні показники праці (трансформується в збільшення продуктивності праці);

- друга - частка загального синергетичного ефекту, що не може бути трансформована та оцінена вартіс-

ними показниками; при трансформації цінності інформації в грошовий еквівалент (конвертації) втрачається друга складову синергетичного ефекту.

Сукупний ефект від впровадження СППР ПП, що характеризує результативність управлінської праці ОПР та інтелектуальної праці рядових учасників, містить у собі частку економічного ефекту, що може бути трансформована в синергетичний та навпаки. Сукупний ефект складається з саме тих елементів, що сприяють наближенню системи та підприємства до ідеального стану, характеризуючи загальну результативність праці в сфері податкового планування.

Блок 3. Розробка методик кількісної оцінки ефективності податкового планування:

3.1. Методика оцінки інформаційно-синергетичного ефекту за допомогою показників додаткової інформації.

Як зазначалося вище, завдяки впровадженню комп'ютерної підтримки переробляється більший об'єм інформації, причому, згідно з інформаційною теорією вартості [6] зменшується інформаційна собівартість продукту інтелектуальної праці в податковому плануванні.

Інформаційний ефект від впровадження СППР ПП може бути визначений таким чином:

$$E_{\text{інф.}} = (t_i - t_{\text{ін}}) * \Delta i, \quad (1)$$

де t_i - усереднені витрати часу на її розробку та су-

проводження;

$t_{\text{ін}}$ - то же з впровадженням СППР ПП;

Δi - певна кількість цінної додаткової інформації, що постуила в систему.

Причому, Δi характеризується як кількістю інформації, так і якістю - зменшення помилок, непотрібної інформації.

Можна визначити цінність інформації Δi після впровадження підтримки, що буде забезпечувати прискорення знаходження потрібної інформації.

$$\Delta i = P_1 / P_0, \quad (2)$$

де P_0 - буде дорівнювати імовірності досягнення встановленої глобальної цілі системою до впровадження підтримки,

P_1 - імовірність досягнення цілі після впровадження підтримки прийняття управлінських рішень.

Отже, формула 1 прийме наступний вид:

$$E_{\text{інф.}} = (t_i - t_{\text{ін}}) * P_1 / P_0. \quad (3)$$

Інформаційний ефект, визначений за допомогою цієї формули, буде враховувати не тільки інформацію підсистеми управління сховищем даних та базою моделей СППР ПП, але й усну інформацію, яка іноді буває не менш цінна.

Показники P_1 та P_0 можна визначити методом опитування працівників.

Величину Δi можна визначити:

$$\Delta i = \Delta i_1 + \Delta i_2, \quad (4)$$

де Δi_1 - економічна частка цінної інформації;

Δi_2 - соціально-психологічна частка цінної інформації.

Перша – визначає техніко-економічний аспект інформаційної ефективності податкового планування (зменшення помилок, прискорення обробки інформації). Друга – включає в себе соціально-психологічний аспект ефективності – позитивний ефект для працівника (покращення задоволення від праці, збільшення внутрішньої мотивації).

Техніко-економічний та синергетичний ефект від впровадження СППР ПП взаємопов'язані, включають один одного, перетинаються та частково взаємотрансформуються. Δi має грошовий еквівалент при розрахунку економічного ефекту.

Економічний ефект від розробки певного податкового заходу в СППР ПП визначається [13]:

$$E = (\sum (t_i - t_{in}) * h_i / \sum h_i) * Zi * Kn - A, \quad (5)$$

де t_i – усереднені витрати часу розробку та супроводження i -го заходу податкового планування;

t_{in} – то же з впровадженням СППР ПП;

h_i – значення вага i -го заходу для підприємства;

Zi – усереднена ставка учасника податкового планування за одиницю часу,

Kn – коефіцієнт нарахувань на зарплату;

A – додаткові витрати при впровадженні СППР ПП.

3.2. Методика матричної оцінки податкових проектів податкового планування.

Великою перешкодою в еволюції системи є інертність системи. Іноді буває необхідно виконати перебудову системи, звільнивши її від небажаних (неефективних) зв'язків та елементів. Локальним видом оцінки ефективності функціонування СППР ПП може бути визначення ефективності роботи певних елементів системи, прийнятих управлінських рішень та внаслідок цього ліквідацію нерентабельних (неефективних) елементів або додавання нових за допомогою двохмірної матриці відношення рівня додаткових витрат на ускладнення СППР ПП до рівня податкових зобов'язань (рис. 2).

У залежності від попадання в певний квадрат матриці робиться висновок про ускладнення СППР ПП або навпаки. При додаванні нових елементів ефективним (рентабельним) буде попадання в зони 2–5, при ліквідації неефективних ефективним буде попадання в зони 1, 2, 5, 6.

На практиці доцільно застосовувати n -мірну матрицю, додаючи показники прибутковості, податкової безпеки тощо.

Рис. 3. Формування системи коефіцієнтів, що враховують специфіку конкретного підприємства

I_v	3	4	7
}	2	5	8
I_{pz}	1	6	9

менше 1 більше

де: I_v – індекс витрат;

I_{pz} – індекс податкових зобов'язань.

Рис. 2. Двомірна матриця оцінки відношення витрат до рівня податкових зобов'язань

3.3. Методика оцінки ефективності впровадження та функціонування окремих елементів та підсистем СППР ПП за допомогою системи коефіцієнтів.

У рамках оцінки ефективності певних елементів та підсистем СППР ПП можна запропонувати оцінку діяльності (ініціативності) певного учасника або групи учасників (новоствореного відділу, сектору) за допомогою системи коефіцієнтів (рис. 3).

До першої групи можна віднести такі показники: кількість пропозицій на одного учасника щодо вивільнення фінансових ресурсів шляхом запровадження заходів податкового планування; кількість упроваджених пропозицій на одного учасника.

До другої групи можна віднести: кількість податкових проектів, що одночасно супроводжуються; кількість справ, що одночасно супроводжуються у суді; кількість справ, за якими винесено ухвалу на користь даного платника податків.

Загальна система коефіцієнтів для оцінки ефективності податкового планування

Формування мінісистеми коефіцієнтів, що враховують специфіку підприємства.

У кожному конкретному випадку інтегрується мінісистема таких коефіцієнтів із числа загальних. Причому, кількість їх повинна бути мінімально необхідно для достовірної оцінки результату.

3.4. Методика кількісної оцінки ефективності податкового планування шляхом визначення ідеального стану системи за допомогою системи критеріїв оцінки.

Ідеальний стан системи можна охарактеризувати як знаходження в процесі еволюції СППР ПП у певній сприятливій зоні, в якій досягаються оптимальні значення системи критеріїв оцінки:

- 1) податкова безпека (ПБ);

2) відхилення векторів мотивації учасників та глобальної цілі системи (МЦ), розглянутою в [8];

3) показники рентабельності (ефективності) окремих елементів, підсистем, заходів податкового планування (РП);

4) готовність до виконання додаткових функцій працівниками та збільшення повноважень (ГП);

5) ергономічний критерій (ЕК) – спрямований на оптимізацію праці у розрізі різних аспектів: психологічного, фізіологічного, технічного та ін., робочих місць працівників з урахуванням їх безпеки, комфортності і продуктивності; уособлює систему відповідних нормативних і довідкових документів, методів та методик.

- ПБ → max
- МЦ → min
- РП → max
- ГП → max
- ЕК → max

Ідеальний стан системи досягається, коли добуток індексів критеріїв прямує до максимуму:

$$\text{Індекс ПБ} \times 1/\text{Індекс МЦ} \times \text{Індекс РП} \times \text{Індекс ГП} \times \text{Індекс ЕК} \rightarrow \text{максимум.} \quad (6)$$

Індекс критеріїв визначаються відношенням майбутнього значення показника до значення показника в даний момент часу.

У даній моделі встановлено обмеження на вплив факторів зовнішнього та внутрішнього втручання.

Блок 4. Формування типового алгоритму оцінки ефективності податкового планування.

Алгоритм оцінки ефективності податкового планування представлено на рис. 4.

Таким чином, наведена технологія оцінки ефективності податкового планування є комплексною, може застосовуватися як для визначення ефективності окремого податкового заходу, так і ефективності функціонування СППР ПП у цілому; враховує разом з економічними, вартісними показниками оцінки ефективності податкового планування і соціально-психологічні та ергономічні аспекти цієї діяльності. ■

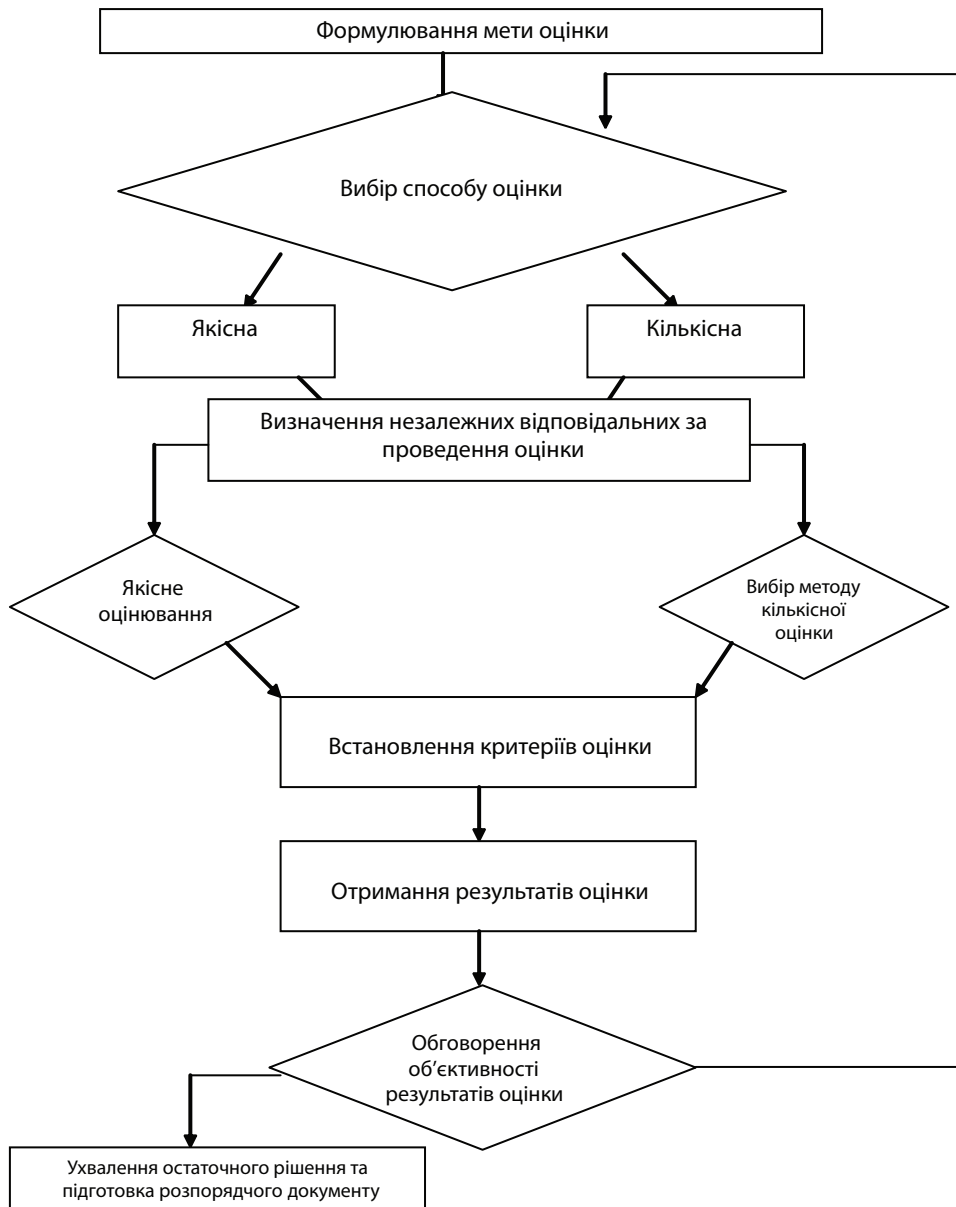

Рис. 4. Типовий алгоритм оцінки ефективності податкового планування

ЛІТЕРАТУРА

1. Загородній А. Г., Єлісєєв А. В. Податки та податкове планування підприємницької діяльності: Монографія. – Львів: Центр Бізнес-Сервісу, 2003. – 152 с.

2. Іванов Ю. Б., Петросянц К. В. Малий бізнес: управління податками. Монографія. – Харків: ВД «ИНЖЕК», 2008. – 316 с.

3. Іванов Ю. Б., Карпова В. В., Карпов Л. Н. Налоговое планирование: принципы, методы, инструментарий: Монографія. – Х.: ИД «ИНЖЭК», 2006. – 272 с.

4. Карпова В. В. Формування системи податкового планування на підприємстві. Дис. ...кандидат економічних наук. – Харьков, 2005. – 260 с.

5. Крисоватий А. І., Кізіма А. Я. Податковий менеджмент. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 304 с.

6. Луценко Е. В. Интеллектуальные информационные системы: Учебное пособие. – Краснодар: КубГАУ, 2006. – 615 с.

7. Петросянц К. В. Управління податковими платежами малого підприємства: Автореф. дис. . . . кандидат економічних наук. – Харків, 2007. – 20 с.

8. Полонська Ю. М. Мотиваційні аспекти податкового планування на підприємств // Комунальне господарство міст: Науково-технічний збірник. Серія: Економічні науки. – Київ: Техніка, 2008. – Вип. 80. – С. 171–180.

9. Полонская Ю. Н. Этапы внедрения системы поддержки принятия решений в налоговом планировании на предприятии // Бизнес Информ.– 2008. – №1. – С. 133–138.

10. Полонська Ю. М. Теоретико-методичні аспекти побудови системи підтримки прийняття управлінських рішень у податковому плануванні // Комунальне господарство міст: Науково-технічний збірник. Серія: Економічні науки. – Київ: Техніка, 2007. – Вип. 78. – С. 262–270.